

Юридичні науки

УДК 34.343

Лугіна Наталія Анатоліївна

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Університет державної фіскальної служби України*

Лугина Наталия Анатолиевна

*кандидат юридических наук, доцент,
доцент кафедры уголовного права и криминологии
Университет государственной фискальной службы Украины*

Lugina Natalia

*Candidate of Law, Associate Professor,
Associate Professor of Criminal Law and Criminology
The University of the State Fiscal Service of Ukraine*

Щербатюк Яна Богданівна

*здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Навчально-наукового інституту права
Університету державної фіскальної служби України*

Щербатюк Яна Богдановна

*соискатель высшего образования второго (магистерского) уровня
Учебно-научного института права
Университета государственной фискальной службы Украины*

Scherbatyuk Yana

*Master`s Degree
The Educational and Research Institute of Law
The University of the State Fiscal Service of Ukraine*

ЗАСТОСУВАННЯ ПРАКТИКИ ЗАРУБІЖНИХ ДЕРЖАВ У ПИТАННІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

**ПРИМЕНЕНИЕ ПРАКТИКИ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН В ВОПРОСЕ
ПРЕДОТВРАЩЕНИЯ КОРУПЦИИ
APPLICATION OF FOREIGN STATES PRACTICE IN THE
PREVENTION OF CORRUPTION**

Анотація. В більшій частині нашого населення сформувалася думка, що корупційні злочини не наносять шкоди. Тому не дарма більшість обирає вирішувати ті чи інші проблеми корупційним шляхом. Соціальні опитування свідчать, що понад 80% громадян України вважають характерним для нашого суспільства таке явище як корупція.

В статті досліджується питання застосування практики таких зарубіжних країн як Данія, Нова Зеландія, Сінгапур, Фінляндія, Японія та Швеція щодо запобігання корупції.

Розглянуто Індекс сприйняття корупції антикорупційною міжнародною організацією Transparency International за 2019 рік. За допомогою показника виділено два лідера серед 180 країн світу із найнижчим рівнем корупції.

Визначено методи, які ефективно впливають на зменшення корупції в інших країнах, а також проаналізовано закордонні програми, які спрямовані на протидію корупції та хабарництва. Серед основних є:

- 1. програми щодо громадської та правової культури зарубіжних країн, в яких корупцію засуджують і стимулюють населення, публічні служби і чиновників працювати чесно і відкрито;*
- 2. програми щодо просвіти громадян у сфері антикорупційного законодавства;*
- 3. впровадження комплексу заходів щодо журналістських розслідувань корупційних злочинів ЗМІ.*

Доведено те, що незважаючи на відсутність єдиного кодифікованого акта у сфері боротьби з корупцією, а також спеціалізованих

антикорупційних органів більшості країнам хоч і частково, але все-таки вдається побороти таке негативне соціальне явище як корупція.

Зроблено висновок про необхідність і важливість запозичення міжнародного досвіду протидії корупції для побудови антикорупційної системи в Україні. Для цього потрібно взяти до прикладу сильну політичну волю вищого керівництва держав, яким вдається боротися із корупцією.

Ключові слова: *корупція, зарубіжний досвід, боротьба з корупцією.*

Анотація. *В большей части нашего населения сформировалось мнение, что коррупционные преступления не наносят вреда. Поэтому недаром большинство выбирает решать те или иные проблемы коррупционным путем. Социальные опросы показывают, что более 80% граждан Украины считают характерным для нашего общества такое явление как коррупция.*

В статье исследуется вопрос применения практики таких зарубежных стран как Дания, Новая Зеландия, Сингапур, Финляндия, Япония и Швеция по предотвращению коррупции.

Рассмотрены Индекс восприятия коррупции антикоррупционной международной организацией Transparency International за 2019 год. С помощью показателя выделено два лидера среди 180 стран мира с самым низким уровнем коррупции.

Определены методы, которые эффективно влияют на уменьшение коррупции в других странах, а также проанализированы зарубежные программы, направленные на противодействие коррупции и взяточничества. Среди основных являются:

1. программы по общественной и правовой культуры зарубежных стран, в которых коррупции осуждают и стимулируют население, общественные службы и чиновников работать честно и открыто;

2. программы по просвещению граждан в сфере антикоррупционного законодательства;

3. внедрение комплекса мероприятий по журналистских расследований коррупционных преступлений СМИ.

Доказано, что несмотря на отсутствие единого кодифицированного акта в сфере борьбы коррупции, а также специализированных антикоррупционных органов большинстве странам хоть и частично, но все же удается побороть такое негативное социальное явление как коррупция.

Сделан вывод о необходимости и важности заимствования международного опыта противодействия коррупции для построения антикоррупционной системы в Украине. Для этого нужно взять к примеру сильную политическую волю высшего руководства государств, которым удастся бороться с коррупцией.

Ключевые слова: *коррупция, зарубежный опыт, борьба с коррупцией.*

Summary. *Most of our population believes that corruption crimes don't harm. That is why it is no wonder that the majority decides to solve certain problems with corruption. Social polls show that over 80% of Ukrainian citizens consider corruption a characteristic of our society.*

The article examines the practice of preventing corruption in countries such as Denmark, New Zealand, Singapore, Finland, Japan and Sweden.

Transparency International Corruption Perceptions Index 2019 is considered. This indicator identifies two leaders from 180 countries with the lowest levels of corruption.

Methods that effectively reduce corruption in other countries, as well as foreign programs aimed at combating corruption and bribery, have been identified. Among the main ones:

1. programs on the social and legal culture of foreign countries in which corruption is condemned and encouraged by the public, public services and officials to act honestly and openly;

2. training programs for citizens in the field of anti-corruption legislation;

3. implementation of a set of measures for journalistic investigation of corruption crimes of the media.

It is proved that, despite the absence of a single codified act in the field of combating corruption, as well as specialized anti-corruption bodies of most countries, though partially, it still manages to overcome such a negative social phenomenon as corruption.

The conclusion is made about the necessity and importance of borrowing international experience in the fight against corruption in order to build an anti-corruption system in Ukraine. To do this, we need to take into account the strong political will of the senior leadership of the states that are able to fight corruption.

Key words: *corruption, foreign experience, fight against corruption.*

Постановка проблеми. Боротися з корупцією почали давно, ще 4500 років тому. Першим намагався це зробити шумерський правитель Урукагіна, який керував містом-державою Лагаш. Проте вдалося перемогти, чи ні – таємниця, яка зникла разом з містом.

На противагу цьому в теперішній час є досвід сучасних країн, який можна вивчати і аналізувати. За даними міжнародної організації Transparency International, найкращі показники боротьби з корупцією мають Данія, Нова Зеландія, Фінляндія, Швеція, Норвегія, Сингапур, Нідерланди, Японія та Німеччина [1]. Методи у них дуже різні, але в основі антикорупційної боротьби вони використовують політичні, правові та організаційні механізми подолання корупції.

Тому одним із ефективних способів зменшення рівня корупції в Україні до безпечного є втілення в життя закордонного досвіду боротьби із

цим вкрай негативним соціальним явищем, а також вивчення закордонних програм, які спрямовані на протидію хабарництву та корупції, що довели на практиці свою ефективність.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням запобігання корупції та застосуванням практики зарубіжних держав займалися такі науковці як Каліна А., Трепак В., Семенов В. та інші.

Формування цілей статті. Виходячи з розуміння проблеми даної статті, опираючись на напрацьований досвід зарубіжних країн, метою статті є аналіз зарубіжного досвіду щодо боротьби із корупцією і впровадження його в Україні.

Виклад основного матеріалу. Данія — одна з найменш корумпованих країн у світі. За рейтингом сприйняття корупції, підготовленому міжнародною організацією Transparency International за 2019 рік, вона перебуває на першому місці серед 180 країн світу [1]. У цій країні всього 3% населення стикалися з корупцією. Це пояснюється наступним:

1. В країні діє норма, згідно з якою члени парламенту – Фолькетінгу можуть задавати міністрам питання, які в тому числі пов'язані з підозрою у корупційних діях, і на які обов'язково потрібно дати відповідь.

2. Потрібно укладати спеціальний антикорупційний трудовий договір, без якого не можливе працевлаштування. Згідно даного договору на працівника покладається обов'язок не приймати і не пропонувати хабарі іншим особам. За порушення цього договору роботодавець має право звільнити працівника, поставивши спеціальну позначку в особовій справі та характеристиці. І як наслідок – надалі ніхто не бажає вести справу з корумпованими партнерами.

3. Існує гаряча лінія при Агентстві міжнародного розвитку, на яку можна залишити повідомлення про будь-яку особу, підозрювану у

корумпованих неправомірних діях, що є підставою проведення розслідування [2].

Розвиток громадської та правової культури в Данії зводиться до осуду корупції і стимулювання чесності і відкритості функціонування публічних служб і чиновників – чого дуже сильно не вистачає Україні. І тому 1 лютого 2017 року датські фахівці офіційно приступили до реалізації антикорупційної програми ЄС в Україні. Бюджет кампанії був спрямований на функціонування НАБУ, спеціалізованої антикорупційної прокуратури, агентства з питань запобігання корупції та поліпшення системи парламентського контролю за процесом впровадження реформ [3].

Нова Зеландія – країна, яка у рейтингу «Transparency International» за 2019 рік розділяє із Данією почесне перше місце, а у 2017 навіть обійшла її на один бал і стала одноосібним лідером [1].

Низка законодавчих змін останніх років ще більше посилила спроможність новозеландського суспільства чинити опір корупційним проявам. У листопаді 2015 року було прийнято Закон «Про організовану злочинність та антикорупційне законодавство», а 1 грудня 2015 року країна ратифікувала Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти корупції. Реалізовано низку заходів, спрямованих на протидію відмиванню грошей, хабарництву та злочинам, пов'язаним з наркотиками.

Ключовою правоохоронною організацією, що фокусується на боротьбі із корупцією у Новій Зеландії, є SFO (the Serious Fraud Office – Управління по боротьбі з великим шахрайством). Цікавим фактом є те, що у Новій Зеландії немає юридичного визначення корупції, тому SFO керується критеріями, на основі яких приймає рішення про належність справи до своєї компетенції. До них належать: вплив, масштаб, складність, що визначає неможливість успішного розслідування справи силами інших правоохоронних органів і громадський інтерес та запобіжний вплив, який може бути досягнутий у разі успішного судового переслідування.

Важливим моментом є те, що SFO має дуже широкі повноваження: представники відомства можуть допитати будь-якого новозеландця – від прибиральниці до міністра. Ті в свою чергу не мають права мовчати і повинні відповідати на запитання та надавати затребувані свідчення і докази, навіть якщо вони компрометують/викривають їх самих. Від свідків можуть вимагати відповідати на питання під примусом. Кожен, хто відмовиться виконувати ці зобов'язання, може бути притягнутий до кримінальної відповідальності у вигляді штрафу або ув'язнення.

Важливим методом запобігання корупції у Новій Зеландії є просвіта громадян з питань своєчасного виявлення ознак корупційної поведінки та протидії їй. Кожен новозеландець може пройти антикорупційний електронний навчальний курс. Він був розроблений британським відділенням «Transparency International» та адаптований місцевим підрозділом цієї організації спільно із SFO [4].

Антикорупційна політика Сінгапуру вражає своїми успіхами. Центральною ланкою є постійно діючий спеціалізований орган по боротьбі з корупцією – Бюро по розслідуванню випадків корупції, яке наділене широкими повноваженнями. Значним впливом на зменшення корумпованих діянь стало прийняття Акта про запобігання корупції з чітким переліком корупційних діянь і встановленням відповідальності за їх учинення.

Кримінальне законодавство Сінгапуру передбачає, що за умов доведення вини в отриманні хабара до винного застосовують позбавлення волі або штраф (п'ять років ув'язнення або 100 тис. доларів США). Якщо ж стосовно держслужбовця надійшло місце завідомо неправдиве повідомлення щодо вчинення відповідних незаконних діянь, то особі, яка вчинила поширення недостовірної інформації, за завідомо неправдиві свідчення загрожує покарання у виді одного року ув'язнення або штраф у 10 тис. доларів США. Іноземні особи, яких викрили в корупції,

позбавляють права здійснювати господарську діяльність на території Сінгапуру [5].

Головна ідея антикорупційної політики Сінгапура полягає в «прагненні мінімізувати або виключити умови, що створюють як стимул, так і можливість особи здійснення корумпованих дій». Це досягається за рахунок антикорупційних принципів, а саме:

- 1) оплата праці державних службовців згідно формулі, прив'язаній до середньої заробітної платні успішно працюючих в приватному секторі осіб;
- 2) контрольована щорічна звітність державних посадовців про їх майно, активи і борги;
- 3) велика строгість в справах про корупцію саме відносно високопоставлених урядовців для підтримки морального авторитету непідкупних політичних лідерів;
- 4) ліквідація зайвих адміністративних бар'єрів для розвитку економіки.

Боротьба з корупцією є одним з ключових чинників економічного успіху Сінгапура [6].

Чітка й ефективна система боротьби з корупцією діє у Фінляндії. Не дарма вона займає третє місце у рейтингу «Transparency International» [1]. Своїм прикладом Фінляндія дає чітке осмислення того, що без спеціального антикорупційного законодавства і спеціального органу для боротьби з корупцією можна подолати це негативне явище. У Кримінальному кодексі лише діють положення, згідно яких за вчинення дій, що можуть кваліфікуватися як «корупція», передбачено санкції від штрафу до ув'язнення строком до чотирьох років у залежності від ступеня суспільної небезпеки злочину [7].

Ефективним засобом контролю за діяльністю чиновників є журналістські розслідування ЗМІ, в результаті чого вся інформація, що представлена журналістами аналізується компетентними органами правопорядку Фінляндії. Фінляндія також відмовилася від недоторканності

президента, депутатів, чиновників і суддів, тому кожен з них може постати перед судом за корупцію без попереднього схвалення з боку вищих органів. Так, протягом останніх десяти років було звільнено і притягнуто до відповідальності значне число міністрів і чиновників вищої та середньої ланки [8].

Японський досвід боротьби з корупцією доводить, що відсутність єдиного кодифікованого акту, направлено на боротьбу з корупцією, не перешкоджає ефективному вирішенню проблеми, так як норми антикорупційного характеру містяться в багатьох національних законах. У цьому є схожість із досвідом Фінляндії.

В Японії одним з найголовніших напрямів боротьби з корупцією є кадрова політика. Японським державним службовцям гарантована гідна оплата праці. З квітня 2000р. в країні діє Закон «Про етику державних службовців», і затвержені етичні правила державного службовця та норми адміністративних покарань за їх порушення, в яких також даються визначення «зацікавленої особи» і докладний перелік неетичних дій, що виключає довільне тлумачення вимог закону [6].

У квітні 2001р. в Японії набув чинності Закон «Про розкриття інформації». Положення нормативно-правового акта гарантують громадянам держави доступ до офіційної інформації, яку зберігають в органах влади. Передбачено можливість вимоги розкриття інформації, адресованої Раді з контролю за розкриттям інформації у разі обмеження доступу до певного її виду.

Однією з найбільш вільних від корупції країн є також Швеція. У Швеції велику роль у протидії корупції посідає церква і громадська думка, які вправі висловити свої підозри будь-якому бізнесмену, який за короткий період зумів отримати дуже високий дохід, або до чиновника, доходи якого істотно нижче його витрат. Також діє цілий ряд громадських об'єднань антикорупційної спрямованості. Найбільш велика з них - «Інститут проти хабарів» при Торговій палаті Стокгольма.

Для більш об'єктивного та прозорого оцінювання роботи державних органів громадянам було відкрито доступ до внутрішніх документів державного управління, що дозволив всім бажаючим розуміти, як працює держава.

У рамках шведського парламенту не існує окремої спеціалізованої структури парламентського антикорупційного контролю, яка б займалася питаннями корупції в країні. Однак, при необхідності, до такого роду роботи долучаються Конституційний комітет і Комітет у справах юстиції. Істотну роль в боротьбі з корупцією відіграє парламентський омбудсмен юстиції, наділений правом порушувати кримінальні справи проти посадових осіб.

Корупція, як соціальне явище, притаманна, будь-якій державі, жодна країна у світі сьогодні не може назватися вільною від корупції. Проте деяким країнам світу вдається ефективно боротися з цим негативним явищем, створюючи ефективні механізми протидії корупційним проявам.

Висновки. Особливості боротьби з корупцією і методи усунення цього ганебного явища передбачають: стимулювання чесності і відкритості функціонування публічних служб і чиновників, низку законодавчих змін, просвіта громадян з приводу антикорупційного законодавства, гідна оплата праці державним службовцям, свобода слова, свобода журналістських розслідувань засобів масової інформації.

Україна намагається боротись з корупцією і поступово впроваджує на своїх теренах міжнародний досвід. Проте нам потрібна сильна політична воля вищого керівництва держави щодо боротьби з корупцією і сформована на її основі єдина державна політика в галузі боротьби з корупцією, яка б включала комплекс заходів державного, політичного, економічного, соціального і правового характеру; забезпечити незалежність та спроможність органів антикорупційної сфери, підвищити ефективність систем запобігання політичної корупції.

Література

1. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/cpi2019>
2. Каліна А. Світові антикорупційні інструменти і Україна // Держзакупівлі. 2016. № 3. С. 81-85
3. Данія починає боротьбу з корупцією в Україні. URL: https://antikor.com.ua/articles/149381-daniya_pochinaje_borotjbu_z_koruptsijeju_v_ukrajini (дата звернення 18.03.2020)
4. Рецепти антикорупційного успіху Нової Зеландії URL: <https://gurt.org.ua/news/informator/50782/> (дата звернення 20.03.2020)
5. Трепак В. М. Міжнародний досвід запровадження системи заходів антикорупційної спрямованості // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2015. №2 (10). С. 233–246
6. Досвід зарубіжних країн у боротьбі з корупцією. URL: <http://uspishnaukraina.com.ua/strategy/69/244.html> (дата звернення 20.03.2020)
7. Семенов В. Кому по силам победить коррупцию? // Вечерний Харьков. 2009. 22 декабря. № 143. С. 4.
8. Трепак В. М. Система заходів антикорупційної діяльності у розвинутих країнах світу // Публічне право. 2016. № 1. С. 24-27.

References

1. Transparency International. URL: <https://www.transparency.org/cpi2019>
2. Kalina A. World anti-corrosion products in Ukraine // Public procurement. 2016. № 3. P. 81-85.
3. Denmark has begun to fight corruption in Ukraine. URL: https://antikor.com.ua/articles/149381-daniya_pochinaje_borotjbu_z_koruptsijeju_v_ukrajini (accessed 03/18/2020)
4. Recipe for New Zealand's Anti-Corruption Success. URL: <https://gurt.org>

5. Trepak V.M. International search for proposed anti-corruption systems // Law Journal of the National Academy of the Interior. 2015. №2 (10). S. 233–246
6. Allow disturbed countries to fight corruption. URL: <http://uspishnaukraina.com/strategy/69/244.html> (accessed 20.03.2020)
7. Semenov V. Who can overcome corruption by forces? // Evening Kharkiv. 2009. December 22. No. 143. P. 4.
8. Trepak V.M. The security system of anti-corruption activities has improved in the world // Public law. 2016. № 1. S. 24-27.